

ПІДСТАВИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ДОКАЗУВАННЯ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ: НОВЕЛИ ТА ПРОБЛЕМНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ

Стаття присвячена аналізу підстав звільнення від доказування у господарському судочинстві України. Автори звертають увагу на те, що конституційне реформування системи судоустрою і правосуддя в Україні 2016 року зумовило необхідність суттєвих змін у національному судочинстві щодо нового законодавчого закріплення підстав звільнення від доказування, зокрема, безспірних фактів як обставин, які визнаються учасниками справи, та преюдиційних обставин, які мали велике значення, оскільки були пов'язані з одним із наслідків набрання рішенням суду законної сили. Здійснено порівняльний аналіз правового регулювання підстав звільнення від доказування за господарським процесуальним законодавством України до та після 15 грудня 2017 року. Автори доходять висновку, що з погляду стадійності процесу посилення на преюдиційні обставини не завжди були доцільні, оскільки у разі скасування судового рішення, яке їх встановлювало, виникають підстави для перегляду за нововиявленими обставинами всіх тих судових рішень, які їх використали відповідно до пункту третього частини другої статті 320 Господарського процесуального кодексу України. Автори наголошують, що правова регламентація підстав звільнення від доказування в оновленому господарському процесуальному законодавстві України зазнала суттєвих змін, порівняно з їхньою регламентацією до 15 грудня 2017 року, але кількість підстав звільнення від доказування залишилася незмінною. У приписах статті 75 Господарського процесуального кодексу України законодавчо закріплено вісім частин, на відміну від чотирьох частин, які були в аналогічній попередній статті 35. Удосконалено законодавчу регламентацію процедури відмови від обставин, які були визнані учасниками справи. Законодавчо суперечливо виписані преюдиційні обставини. Відсутнє законодавче закріплення преюдиційності як вагомого наслідку набрання рішенням суду законної сили. Для вдосконалення чинного законодавства авторами запропоновано зміни до статей 22, 75, 236 Господарського процесуального кодексу України.

Ключові слова: доказування, підстави звільнення від доказування, безспірні факти, преюдиційні (преюдиціальні) обставини, преюдиція, преюдиційність, господарське судочинство.

The article is devoted to the analysis of the grounds for dismissal of proof in commercial justice of Ukraine. The authors draw attention to the fact that the constitutional reform of the judiciary and justice system in Ukraine in 2016 caused the necessity of significant changes in the national legal proceedings regarding the new legislative consolidation of the grounds for dismissal of proof, in particular, the uncontroversial facts as circumstances recognized by the parties to the case and the prejudicial circumstances that had important because they were related to one of the consequences entry of the court decision into legal force. A comparative analysis of the legal regulation of the grounds for dismissal of proof of commercial procedural legislation of Ukraine before and after 15.12.2017 is carried out. The authors conclude that, from the standpoint of the stages of the process, reference to prejudicial circumstances was not always appropriate, since in the event of the cancellation of a court decision, that set them, there are grounds for reviewing the newly discovered circumstances of all those court decisions that were used in accordance with paragraph third part two of Article 320 of the Commercial and Procedural Code of Ukraine. The authors emphasize that the legal regulation of the grounds for exemption

© КЕРНОЗ Н.Є. – старший викладач кафедри цивільного, господарського права та процесу (Чернігівський національний технологічний університет)

© ПРОРОЧЕНКО В.В. – студент юридичного факультету (Чернігівський національний технологічний університет)

from for dismissal of proof in the updated commercial procedural law of Ukraine for knew significant changes compared to their regulations until 15.12.2017, but the number of reasons for exemption from proof remained unchanged. The prescriptions of Article 75 of the Commercial and Procedural Code of Ukraine legally secured eight parts, unlike the four parts that were in the same preliminary Article 35. The improved legal regulation of the procedure for the refusal to acknowledge the circumstances, that were recognized by the parties to the case. Legislative contradictory written prejudicial circumstances. There is no legislative consolidation of the prejudicialness, as a significant consequence entry of the court decision into legal force. The authors proposed changes to Articles 22, 75, 236 to improve the existing Commercial and Procedural Code of Ukraine.

Key words: *proof, grounds for dismissal of proof, uncontroversial facts, prejudicial circumstances, prejudice, prejudicialness, commercial justice.*

Вступ. Неприпустимість зловживання процесуальними правами як нова засада національного судочинства вбачається в положеннях статей 23, 41, 42, 68 Конституції України, згідно з якими здійснення прав і свобод людини не повинно порушувати права і свободи інших осіб, що спонукатиме учасників судової (адміністративної, господарської, цивільної) справи до добросовісного здійснення ними своїх процесуальних прав під час надання доказів під час доказування та сприятиме рівності їх перед законом і судом.

Європейські конвенційні стандарти правосуддя – справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення судових справ – стали завданнями національного судочинства в Україні, що стане можливим за умов: 1) законності як правильного застосування норм матеріального права з дотримання норм процесуального права та 2) обґрунтованості як повного та всебічного з'ясування обставин, що мають значення для справи; доведеності цих обставин, через підтвердження доказами, які були належно досліджені в судовому засіданні; відповідності висновків, викладених у судовому рішенні, дійсним обставинам справи.

Суттєві зміни у національному судочинстві були наслідком запровадження конституційної реформи 2016 року щодо правосуддя в Україні, що проявилось в новій законодавчій регламентації підстав звільнення від доказування, зокрема преюдиційних обставин; обставин, які визнаються учасниками справи, та преюдиційних фактів (обставин), які мали велике значення, оскільки були пов'язані з одним із наслідків набрання рішенням суду законної сили та зміни їхнього статусу судом під час реалізації принципів рівності перед законом і судом, змагальності, диспозитивності, зміст яких істотно розширено під кутом нової засади неприпустимості зловживання процесуальними правами.

Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII фактично оновлено всі національні процесуальні кодекси, зокрема Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII (далі – ГПК) [1], тому вбачається необхідність у проведенні порівняльного аналізу законодавчого закріплення підстав звільнення від доказування в господарському судочинстві до та після 15 грудня 2017 року для з'ясування їхньої доцільності та виваженості.

Вивчення різних аспектів підстав звільнення від доказування останнім часом займалися О. Баулін, Ю. Білоусов, О. Безруков, В. Беляневич, С. Васильєв, Д. Зятіна, О. Іщенко, В. Комаров, Д. Луспеник, В. Масюк, Д. Павленко, М. Павлова, С. Погребняк, С. Фурса та інші, але під різними кутами, тому актуальним є комплексне дослідження.

Постановка завдання. Мета статті – з'ясування та уточнення змісту низки понять, що належать до питань нового законодавчого врегулювання підстав звільнення від доказування через синтез, узагальнення та порівняльно-правовий аналіз господарського процесуального законодавства України до та після 15 грудня 2017 року.

Результати дослідження. Необхідно зазначити, що нормативний зміст статті 35 ГПК [1], яка визначала підстави звільнення від доказування, з 15 грудня 2017 року було суттєво розширено у відповідній аналогічній статті 75 зміненого Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України, Кодекс) [2], порівняно з його попередньою редакцією. Для полегшеного сприйняття законодавчих змін підстав звільнення від доказування в господарському судочинстві до і після 15 грудня 2017 року пропонуємо таблицю 1.

Порівняльна таблиця правового регулювання підстав звільнення від доказування за господарським процесуальним законодавством України

№	ГПК до 15.12.2017 року	ГПК України після 15.12.2017 року
1.	Обставини, які визнаються учасниками справи (сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі до 15.12.2017) не підлягають доказуванню (можуть не доказуватися перед судом), якщо суд не має обґрунтованих підстав вважати їх недостовірними або визнаними у зв'язку з примусом	
	регламентувалося ч. 1 ст. 35 ГПК	ч. 1 ст. 75 ГПК України: + доповнено новою нормою: «Обставини, які визнаються учасниками справи, зазначаються в заявах по суті справи, поясненнях учасників справи, їхніх представників»
	такої норми не було	ч. 2 ст. 75 ГПК України:
	Відмова від визнання обставин приймається судом, якщо сторона, яка відмовляється, доведе, що вона визнала ці обставини внаслідок помилки, що має істотне значення, обману, насильства, погрози чи тяжкої обставини, або що обставини визнано у результаті зловмисної домовленості її представника з другою стороною. Про прийняття відмови сторони від визнання обставин суд постановляє ухвалу. У разі прийняття судом відмови сторони від визнання обставин вони доводяться в загальному порядку.	
2.	Обставини, визнані судом загальновідомими, не потребують доказування (зміст однаковий) ч. 2 ст. 35 ГПК = ч.3 ст. 75 ГПК України	
3.	Преюдиційні (преюдиціальні) обставини:	
3.1	Обставини, встановлені рішенням суду в господарській, цивільній або адміністративній справі (крім встановлених рішенням третейського суду до 15.12.2017), що набрало законної сили, не доказуються під час розгляду іншої справи, у якій беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини...	
	ч. 3 ст. 35 ГПК	ч. 4 ст. 75 ГПК України, зміст по суті змінений доповненням: «якщо інше не встановлено законом»
3.2	такої норми не було	новела ч. 5 ст. 75 ГПК України: «Обставини, встановлені щодо певної особи рішенням суду в господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, можуть бути в загальному порядку спростовані особою, яка не брала участі у справі, в якій такі обставини були встановлені»
3.3	ч. 4 ст. 35 ГПК: «Вирок суду в кримінальному провадженні або постанова суду у справі про адміністративне правопорушення, які набрали законної сили, є обов'язковими для господарського суду, що розглядає справу про правові наслідки дій чи бездіяльності особи, щодо якої ухвалений вирок або постанова суду, лише в питаннях, чи мало місце діяння та чи вчинене воно цією особою»	ч. 6 ст. 75 ГПК України: «Обвинувальний вирок суду в кримінальному провадженні або постанова суду, якою особу притягнуто до адміністративної відповідальності у справі про адміністративне правопорушення, які набрали законної сили, є обов'язковими для господарського суду, що розглядає справу про правові наслідки дій чи бездіяльності особи, щодо якої ухвалений вирок або постанова суду, лише в питанні, чи мали місце ці дії (бездіяльність) та чи вчинені вони цією особою» – зміст цієї частини доповнено юридично грамотними процесуальними уточненнями, але, по суті, не зазнав змін
	такої норми не було	новела ч. 7 ст. 75 ГПК України: «Правова оцінка, надана судом певному факту під час розгляду іншої справи, не є обов'язковою для суду».
	такої норми не було	новела ч. 8 ст. 75 ГПК України: «Обставини, встановлені рішенням третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу, виправдувальним вироком суду у кримінальному провадженні, ухвалою про закриття кримінального провадження і звільнення особи від кримінальної відповідальності, підлягають доказуванню в загальному порядку під час розгляду справи господарським судом».

Отже, положення частини 1 статті 75 ГПК України, на нашу думку, спрямовані на забезпечення передбачуваності процесуальної поведінки сторін спору та унеможливлення отримання процесуальних переваг недобросовісної сторони спору, що сприятиме рівності їх перед законом і судом.

У пункті 5 частини 3 статті 2 КАС України вже з 1 вересня 2005 року добросовісність передбачалась як критерій оцінки адміністративним судом рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах щодо оскарження (з 15 грудня 2017 року – пункт 5 частини 2 статті 2 КАС). Відповідно до частини 4 статті 236 ГПК України під час вибору й застосування норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду. Тому, якщо врахувати останні рішення Верховного Суду, зокрема, в постановках від 17 листопада 2018 року у справі № 911/205/18 та від 9 квітня 2019 року у справі № 903/394/18, то ВС зробив посилання на принцип добросовісності, який лежить в основі доктрини заборони суперечливої поведінки сторони правочину (*venire contra factum proprium*), яка базується ще на римській максимі – «*non concedit venire contra factum proprium*» (ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці), що у всьому світі відома під назвою процесуального естопелю.

Для правильного сприйняття доцільності та необхідності законодавчих нововведень у контексті «обґрунтованого сумніву (у суду) щодо достовірності цих обставин або добровільності їхнього визнання» спробуємо зробити комплексний аналіз змінених норм ГПК України після 15 грудня 2017 року, а саме:

1) відповідно до пункту 5 частини 2 статті 42 Кодексу детально законодавчо регламентовані нові обов'язки учасників справи, зокрема надавати суду повні і достовірні пояснення з питань, які ставляться судом, а також учасниками справи в судовому засіданні;

2) уперше в статті 78 Кодексу закріплено, які докази є достовірними, а саме: «... створені (отримані) за відсутності впливу, спрямованого на формування хибного уявлення про обставини справи, які мають значення для справи»;

3) стаття 79 з назвою «Вірогідність доказів» отримала нову назву та редакцію після 16 листопада 2019 року: вперше проголошена вірогідність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, питання щодо якої суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання за умови, що **наявність обставини вважається доведеною, якщо докази, надані на підтвердження такої обставини, є більш вірогідними, ніж докази, надані на її спростування**. Це не просто слово «достатність» замінити словом «вірогідність». Змінюється повністю погляд і вектор правил доказування і, як наслідок, у зміст мотивувальної частини рішення господарського суду вносяться законодавцем суттєві розширення в пунктах 1, 2 частини 4 статті 238 ГПК України через заміну їх чотирма новими пунктами, а саме: «1) перелік обставин, які є предметом доказування у справі; 2) перелік доказів, якими сторони підтверджують або спростовують наявність кожної обставини, яка є предметом доказування у справі; 3) висновок суду про те, яка обставина, що є предметом доказування у справі, визнається судом встановленою або спростованою з огляду на більшу вірогідність відповідних доказів; 4) мотиви визнання доказів більш вірогідними щодо кожної обставини, яка є предметом доказування у справі» [2];

4) збирання доказів у господарських справах не є обов'язком суду, крім випадків, встановлених ГПК України, а саме:

4.1. коли суд має сумніви в добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів (частина 4 статті 74 Кодексу);

4.2. суд із власної ініціативи може оглянути вебсайт (сторінку), інші місця збереження даних у мережі Інтернет із метою встановлення та фіксування їхнього змісту (частина 7 статті 82 ГПК України);

4.3. якщо подано копію (електронну копію) письмового доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал письмового доказу; при цьому, якщо оригінал письмового доказу не подано, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (електронної копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги (частина 6 статті 91 ГПК України), аналогічна норма закріплена в частині 5 статті 96 цього Кодексу щодо подання копії (паперової копії) електронного доказу;

4.4. однією з обов'язкових умов для призначення експертизи судом у справі є ситуації, коли висновки експертів викликають сумніви щодо їхньої правильності (пункт 2 частини 1 статті 99 ГПК України);

4.5. суд з урахуванням обставин справи має право визначити експерта чи експертну установу самостійно (частина 3 статті 99 ГПК України);

5) відповідно до частини 4 статті 42 ГПК України «за введення суду в оману щодо фактичних обставин справи винні особи несуть відповідальність, встановлену законом», але, на нашу думку, норма – новела в частині 11 статті 80 Кодексу щодо можливості просити суд виключити документ, який викликає сумнів із приводу його достовірності або є підробленим із числа доказів і розглядати справу на підставі інших доказів, не узгоджується з положеннями частини 4 статті 74, пункту 5 частини 5 статті 13 ГПК України, відповідно до яких суд: «... запобігає зловживанню учасниками судового процесу їхніми правами та вживає заходів для виконання ними їхніх обов'язків»;

6) по-новому законодавчо виписана реакція держави на порушення під час доказування:

6.1. через можливість застосування заходів процесуального примусу у вигляді: тимчасового вилучення доказів для дослідження судом (стаття 134 Кодексу) або штрафу як нововведеного заходу (стаття 135 ГПК України);

6.2. постановлення судом окремої ухвали щодо свідка, експерта чи перекладача у разі виявлення під час розгляду справи неправдивих показань, неправдивого висновку експерта чи неправильного перекладу, підробки доказів – направляє її прокурору чи органу досудового розслідування» – імперативний припис (частина 4 статті 246 ГПК України), що узгоджується з попередженням про кримінальну відповідальність свідка (частина 3 статті 211 Кодексу), та як можливий негативний наслідок на незаконну поведінку зазначених осіб у вигляді перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами в майбутньому за підстави встановлення фактів «надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів», «вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили» за умови, якщо вони призвели до «ухвалення незаконного рішення в цій справі» (пункт 2 частини 2 статті 320 ГПК України);

7) новелою частини 6 статті 236 ГПК України стало положення, відповідно до якого рішення щодо сторони, яка визнала пред'явлену до неї позовну вимогу під час судового розгляду, ухвалюється судом згідно з таким визнанням лише за умови, що це не суперечить вимогам статті 191 Кодексу;

8) нові та правильні, на нашу думку, положення частини 2 статті 75 ГПК України, відповідно до яких визначено, за яких підстав суд приймає заявлену стороною відмову від визнання обставин, необхідно розглядати під кутом того, що «у разі прийняття судом відмови сторони від визнання обставин, вони доводяться в загальному порядку» [2].

У національному законодавстві України не було однозначного нормативного закріплення термінів «преюдиція», «преюдиційність», тому виникає необхідність переосмислення їхнього місця у правовому регулюванні сьогодні через реформу правосуддя, оскільки це має особливе значення у правозастосовній діяльності.

Дуже вагомому, на нашу думку, є позиція викладена в рішенні Господарського суду Рівненської області № 78279368 від 4 грудня 2018 року, в якому, зокрема, передбачається: «преюдиціальність – обов'язковість фактів, установлених судовим рішенням, що набрало законної сили в одній справі для суду під час розгляду інших справ; преюдиціально встановлені факти не підлягають доказуванню, оскільки їх з істинністю вже встановлено у рішенні чи вирокі і немає необхідності встановлювати їх знову, тобто піддавати сумніву істинність і стабільність судового акта, який вступив у законну силу; суть преюдиції полягає в неприпустимості повторного розгляду судом одного й того ж питання між тими самими сторонами; правила про преюдицію не лише спрямовані на заборону перегляду фактів і правовідносин, які встановлені в судовому акті, що вступив у законну силу, але сприяють додержанню процесуальної економії в новому процесі; у разі преюдиціального установлення певних обставин особам, які беруть участь у справі (за умови, що вони брали участь у справі під час винесення преюдиціального рішення), не доводиться витратити час на збирання, витребування і подання доказів, а суду – на їхнє дослідження і оцінку, оскільки ці дії вже здійснювалися в попередньому процесі, і їхнє повторення було б не лише недоцільним, але й неприпустимим із погляду процесуальної економії; преюдиціальне значення мають лише рішення зі справи, в якій беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини; преюдицію утворюють виключно лише ті обставини, які безпосередньо досліджувалися і встановлювалися судом, що знайшло відображення в мотивувальній частині судового акта, що відповідає положенням пункту 2.6 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 26 грудня 2011 року №18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» [3].

Отже, преюдиція в господарському процесі виступала як самостійне правове поняття та явище, але правовий ефект, який приводив її у дію через судовий акт, що вступив у законну силу

та встановлював юридичні факти (правовідносини), що не підлягали повторному встановленню під час наступного розгляду іншого спору між тими самими особами перестав існувати з 15 грудня 2017 року, оскільки в статті 241 ГПК України немає заборони для сторін, третіх осіб, а також їхніх правонаступників оспарювати в іншому процесі встановлені судом факти і правовідносини після набрання рішенням суду законної сили. Залишається актуальною відповідь на запитання: «Чи перестала бути преюдиційність наслідком набрання рішенням суду законної сили?».

Відповідно до положень частини 2 статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус судів» від 2 червня 2016 року: «Обов'язковість урахування (преюдиційність) судових рішень для інших судів визначається законом». Зокрема, відповідно до частини 3 статті 18 ГПК України: «Обов'язковість судового рішення не позбавляє осіб, які не брали участі у справі, можливості звернутися до суду, якщо ухваленим судовим рішенням вирішено питання про їхні права чи інтереси», при цьому також зазначені особи мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження рішення, лише за умови, що апеляційне йому передувало [2].

Оскільки зазначена норма має прямий зв'язок із нововведеннями частини 5 статті 75 цього Кодексу, то для правильного сприйняття їхньої необхідності в контексті «не позбавляє осіб, які не брали участі у справі, можливості звернутися до суду» спробуємо зробити комплексний аналіз змінених норм ГПК України після 15 грудня 2017 року, а саме:

1) учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення (частина 1 статті 17 ГПК України);

2) новелою частини 2 статті 17 ГПК України 2017 стало закріплення заборонної норми щодо касаційного оскарження судового рішення суду першої інстанції без його перегляду в апеляційному порядку;

3) право учасників справи, а також осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки на касаційне оскарження рішення (частина 1 статті 287 Кодексу), але за умови, яка передбачена в частині 4 цієї ж статті: «... лише після його перегляду в апеляційному порядку за її апеляційною скаргою», і тоді «така особа користується процесуальними правами і несе процесуальні обов'язки учасника справи»;

4) новелою принципу змагальності стало законодавче закріплення в частині 4 статті 13 ГПК України положення про «ризик настання наслідків, пов'язаних із вчиненням чи не вчиненням стороною процесуальних дій»;

5) для реалізації принципу змагальності сторін на законодавчому рівні в частині 5 статті 13 ГПК України виписано нові повноваження судів, зокрема: роз'яснюють учасникам судового процесу їхні процесуальні права та обов'язки, наслідки вчинення або не вчинення процесуальних дій; сприяють учасникам судового процесу в реалізації ними прав, передбачених Кодексом; запобігають зловживанню учасниками судового процесу їхніми правами та вживають заходів для виконання ними їхніх обов'язків;

6) уперше на законодавчому рівні в статті 51 ГПК України виписані як імперативні приписи поведінки сторони щодо третьої особи, якщо в результаті ухвалення судового рішення сторона може набути право стосовно третьої особи або третя особа може пред'явити вимоги до сторони: **зобов'язана сповістити** цю особу про відкриття провадження у справі; **подати до суду заяву про залучення** її до участі у справі **як третьої особи**, яка не заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору; **повинна додати докази про направлення її копії** третій особі; так і негативні наслідки незалучення у справу такої особи стороною: **обставини справи, встановлені судовим рішенням, не мають юридичних наслідків під час розгляду** позову, пред'явленого стороною, яка брала участь у цій справі, до цієї третьої особи або позову, пред'явленого цією третьою особою до такої сторони **у разі розгляду справи без повідомлення третьої особи про розгляд справи**;

7) в унісон новим положенням статті 51 ГПК України закріплено нові норми в частині 2 статті 74 цього Кодексу, відповідно до яких виписано важливі повноваження суду у разі посилення учасника справи на не вчинення іншим учасником справи певних дій або відсутність певної події: *суд може зобов'язати* такого іншого учасника справи *надати відповідні докази вчинення цих дій або наявності певної події*; або *визнати обставину не вчинення відповідних дій або відсутності події встановленою у разі ненадання таких доказів*.

На нашу думку, ці новації є цілком виправданими, оскільки для справедливого розгляду судових справ із притаманними їм процедурами доказування преюдиція не має бути перешкодою на шляху до встановлення дійсних обставин справи.

Отже, з погляду стадійності процесу, посилення на преюдиційні обставини не завжди були доцільними, оскільки у разі скасування судового рішення, що набрало законної сили, та яким встановлено ці обставини, відповідно до пункту 3 частини 2 статті 320 ГПК України виникають підстави для перегляду за нововиявленими обставинами всіх тих судових рішень, які їх використали.

Відповідно до частини 4 статті 236 ГПК України під час вибору й застосування норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановах Верховного Суду. Зокрема, розглядаючи справу про стягнення боргу з поручителя, ВС в постанові від 23 січня 2018 року у справі № 316/3022/14-ц дійшов висновку: правові висновки не є преюдиціальними, правові висновки суду і встановлені ним обставини не є тотожними поняттями. Тому в частині 7 статті 75 ГПК України вписана нова норма, відповідно до якої: «... правова оцінка, надана судом певному факту під час розгляду іншої справи, не є обов'язковою для суду».

Але зазначене не збігається з позицією ВС України, що базується на конвенційних засадах, зокрема, ухвалою ВС від 9 січня 2018 року, якою було відмовлено в перегляді рішень попередніх інстанцій із наступною правовою аргументацією: заява про перегляд є необґрунтованою, оскільки фактично зводиться до висловлення незгоди із прийнятими судовими рішеннями, проханням про повторний перегляд матеріалів справи, переоцінкою доказів і вже встановлених судами обставин, що виходить за межі повноважень Верховного Суду, розгляд заяв яким покликаний забезпечувати сталість судової практики, а не можливість проведення «розгляду заради розгляду», посилаючись на практику ЄСПЛ, зокрема, у справі «Устименко проти України» (заява № 32053/13), що право на справедливий судовий розгляд, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції, повинно тлумачитися у світлі Преамбули Конвенції, відповідна частина якої проголошує верховенство права, одним з основоположних аспектів якого є принцип правової визначеності, яка передбачає дотримання принципу *res judicata*, тобто принципу остаточності рішення, згідно з яким жодна зі сторін не має права домагатися перегляду остаточного і обов'язкового рішення лише з метою повторного слухання справи і постановлення нового рішення [4, с. 73].

Висновки. Отже, на основі вищевикладеного можна стверджувати, що правова регламентація підстав звільнення від доказування в оновленому господарському процесуальному законодавстві України зазнала суттєвих змін, порівняно з їхньою регламентацією до 15 грудня 2017 року, що проявляється в такому: 1) кількість підстав звільнення від доказування залишилася незмінною, хоча у приписах статті 75 ГПК України законодавчо закріплено вісім частин, на відміну від чотирьох частин, які були в аналогічній статті 35 ГПК в попередній редакції; 2) більш детально законодавчо регламентовано процедуру відмови від обставин, які були визнані учасниками справи; 3) законодавчо суперечливо вписані преюдиційні обставини; 4) відсутнє законодавче закріплення в статті 241 ГПК України преюдиційності як вагомого наслідку набрання рішенням суду законної сили; 5) нова норма частини 7 статті 75 Кодексу, відповідно до якої: «... правова оцінка, надана судом певному факту під час розгляду іншої справи, не є обов'язковою для суду», на думку авторів, має бути доповненням до частини 4 статті 236 ГПК України; 6) нова норма частини 8 статті 75 Кодексу щодо доказування в загальному порядку під час розгляду справи судом обставин, які встановлені рішенням третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу, на думку авторів, має бути доповненням до частини 4 статті 22 ГПК України; 7) нова норма частини 8 статті 75 Кодексу щодо доказування в загальному порядку під час розгляду справи судом обставин, які встановлені виправдувальним вироком суду у кримінальному провадженні, ухвалою про закриття кримінального провадження і звільнення особи від кримінальної відповідальності, на думку авторів, має бути доповненням до частини 6 статті 75 Кодексу. Тому, як наслідок, пропонуємо скасувати частини 7, 8 статті 75 ГПК України.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ (станом на 14.12.2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/ed20170803> (дата звернення: 23.11.2019).

2. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ (у редакції від 16.11.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 23.11.2019).

3. Рішення Господарського суду Рівненської області № 78279368 від 4 грудня 2018 р. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/78279368/> (дата звернення: 23.11.2019).

4. Керноз Н.С., Пророченко В.В. Підстави звільнення від доказування в цивільному судочинстві України: нові тенденції. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 2. С. 69–73.